

Kształtowanie potencjału turystycznego krajobrazu wsi i małych miasteczek w oparciu o lokalne walory kulturowo-przyrodnicze

Emilia Anna Strzelecka^a, Paulina Zofia Dzik^b, Karolina Agnieszka Bojarska^c,
Agata Gajdek^d

^a Uniwersytet Rzeszowski, Wydział Technologiczno-Przyrodniczy
es123570@stud.ur.edu.pl, ORCID: 0009-0006-2749-2772

^b Uniwersytet Rzeszowski, Wydział Technologiczno-Przyrodniczy
pd123557@stud.ur.edu.pl, ORCID: 0009-0001-7100-7299

^c Uniwersytet Rzeszowski, Wydział Technologiczno-Przyrodniczy
kb125589@stud.ur.edu.pl, ORCID: 0009-0002-4899-094X

^d Uniwersytet Rzeszowski, Wydział Technologiczno-Przyrodniczy
agajdek@ur.edu.pl, ORCID: 0000-0001-5409-1444

Streszczenie: Wsie i małe miasteczka stanowią ważny wyróżnik krajobrazu Polski, ulegający współcześnie licznym przemianom funkcjonalnym, demograficznym i krajobrazowym. Wiele badań wskazuje na wysoki potencjał turystyczny tych obszarów opierający się na walorach przyrodniczych, kulturowych i historycznych oraz lokalnych tradycjach. Celem artykułu jest ukazanie możliwości rozwoju funkcji turystycznych w dwóch miejscowościach województwa podkarpackiego poprzez zaprojektowanie nowych przestrzeni odwołujących się do lokalnych wartości i tradycji. Opracowano analizy dotyczące identyfikacji walorów przyrodniczo-kulturowych. Dla wsi Gwoźnicy Dolnej powstała koncepcja parku pamięci poety Juliana Przybosa. W małym mieście Zagórz przekształcono zaniedbane tereny sportowe w atrakcyjną przestrzeń publiczną z czterema strefami funkcjonalno-kompozycyjnymi. Zrealizowane analizy i prace projektowe wskazują na szerokie możliwości kształtowania turystyki kulturowej na terenach wsi i małych miast, odwołującej się do zidentyfikowanych wyróżników miejsca.

Słowa kluczowe: krajobraz kulturowy, wieś, małe miasto, tożsamość miejsca, potencjał turystyczny.

Kod JEL: Z320, O13.

1. Wstęp

Współczesne wsie i małe miasta borykają się z problemami dotyczącymi takich zjawisk, jak zanik rolnictwa (Wojewodziec, Musiał, 2018), niewielka liczba przedsiębiorstw dających zatrudnienie (Flaszyńska, 2021) oraz spadająca demografia (Celińska-Janowicz, Miszczuk, Płoszaj, Smętkowski, 2010). Jednak miejscowości te często prezentują wysokie walory przyrodnicze i kulturowe, co pozwala postrzegać je jako potencjalne obszary o dużym znaczeniu turystycznym (Kiniorska, Brambert, 2017).

Obszar południowo-wschodniej Polski wykazuje najniższy poziom rozwoju społeczno-gospodarczego w Unii Europejskiej. Znaczenie rolnictwa na tym obszarze jest wciąż dominujące (Walenia, 2009). Jednak miejscowości wiejskie i małe miasta doświadczają licznych trudności związanych z deficytem różnorodnych miejsc pracy, a także niską atrakcyjnością lokalnych usług i brakiem perspektyw rozwoju (Dominiak, 2009). Dodatkowym wyzwaniem jest postępujące starzenie się społeczeństwa, które pogłębia problemy demograficzne i ogranicza możliwości rozwoju lokalnych inicjatyw (Marks-Bielska, Brodziński, 2005). Konsekwencją tych zjawisk są nasilające się procesy migracyjne prowadzące do depopulacji tych obszarów (Markowski, 2008). Miejscowości te cechują się też często znacznym bogactwem przyrodniczym i kulturowym (Gierańczyk, 2013). Niskie uprzemysłowienie i stosunkowo niewielka ingerencja człowieka w środowisko naturalne przyczyniły się do zachowania dużej części krajobrazu rolniczego oraz wysokiej jakości środowiska przyrodniczego (Korealski, 2009). Tego rodzaju zasoby stanowią solidne podstawy do budowania lokalnego potencjału turystycznego (Ślusarz, Cierpiął-Wolan, Gierczak-Korzeniowska, Uchman, Żegleń, 2019).

W opracowaniu zaprezentowano dwie przykładowe miejscowości z województwa podkarpackiego, takie jak małe miasto – Zagórz i wieś – Gwoźnica Dolna, które obrazują proces przekształcania w lokalne ośrodki turystyczne. Celem artykułu jest ukazanie potencjału turystycznego obecnego w lokalnych krajobrazach i społecznościach oraz wyakcentowanie go w formie projektów wybranych przestrzeni publicznych tych miejscowości.

2. Przegląd literatury

Problem zmieniających się tendencji na obszarach wiejskich poruszało wielu badaczy i naukowców. Wojewodziec i Musiał (2007) opublikowali wyniki badań wskazujące na to, że choć obserwuje się zanik rolnictwa poprzez upadek gospodarstw rolnych w wyniku wielu wydarzeń losowych, istnieje szansa na przetrwa-

nie oraz dalszy rozwój tego sektora gospodarki. Zuzanna Borec (2005) porusza problem związany z przemianami krajobrazu wiejskiego dotyczącymi stopniowego ograniczenia liczebności wód powierzchniowych do absolutnego minimum oraz wzrostu powierzchni ciągów komunikacyjnych, takich jak chodniki czy ścieżki rowerowe. Natomiast Dorota Celińska-Janowicz, Andrzej Miszczuk, Adam Płoszaj i Maciej Smętkowski (2010) opisują w swoim artykule zagadnienie zmian demograficznych wsi. Zwracają uwagę na problem depopulacji ośrodków wiejskich wskutek migracji ludności do większych ośrodków urbanizacyjnych.

Współczesne przemiany małych miasteczek stanowią istotny element badań nad regionalnym rozwojem i zrównoważonym planowaniem przestrzennym wielu naukowców. Według Ireny Niedźwieckiej-Filipiak (2008) małe miasta są ośrodkami, których rozwój w dużej mierze zależy od położenia w sieci osadniczej. Z jej badań wynika, że małe miasta na przestrzeni wieków przechodzą przekształcenia, takie jak zastąpienie drewnianej zabudowy budownictwem murowanym czy przyłączanie okolicznych wsi do terenu miasta. Michał Kudłacz (2013) w swoich badaniach zauważa, że małe miasta mają większą szansę na rozwój poprzez położenie w pobliżu ośrodka metropolitarne. Z badań przeprowadzonych przez Tomasza Bajwoluka (2016) wynika, że następuje wyraźna tendencja do większego rozwoju społeczno-gospodarczego małych miast poprzez rozwój zabudowy mieszkaniowej czy poprawy wizerunku miasta.

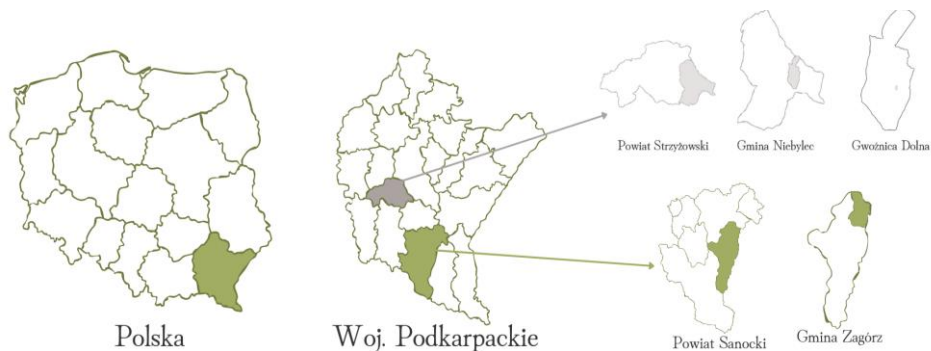
Magdalena Kachniewska (2011) opublikowała wyniki badań wskazujące na pozytywny wpływ turystyki na rozwój wsi i małych miast. Joanna Poczta (2013) wskazuje na istotę turystyki w utrzymaniu wiejskich tradycji oraz ochronie krajobrazu i dziedzictwa kulturowego. Według Iwony Kiniorskiej i Patryka Bramberta (2017) rozwój turystyki zależy w dużej mierze od zasobów kulturowych danej miejscowości. Z ich badań wynika, że wyraźny wpływ turystyki kulturowej widać w miejscowościach o najwyższym poziomie atrakcyjności turystycznej. Wyniki badań Mokras-Grabowskiej (2009) dowodzą, że krajobraz rolniczy staje się coraz bardziej atrakcyjny dla turystów, podobnie jak elementy kultury ludowej.

3. Metodyka

3.1. Obszar badań

Obszar badań obejmuje wybrane tereny województwa podkarpackiego, w tym powiaty strzyżowski i sanocki (por. rysunek 1). Regiony te charakteryzują się wysokimi walorami krajobrazowymi, przyrodniczymi i kulturowymi. Tworzą duży,

ale często niewykorzystany potencjał turystyczny. Tradycyjna zabudowa, elementy dziedzictwa kulturowego oraz przyroda sprzyjają rozwojowi turystyki krajobrazowej i edukacyjnej.

Rysunek 1. Lokalizacja terenów objętych opracowaniem

Źródło: Opracowanie własne.

3.2. Analiza uwarunkowań przyrodniczo-kulturowych

Na podstawie dostępnych materiałów kartograficznych, literatury oraz badań terenowych, z wykorzystaniem technik komputerowych i programów, takich jak AutoCad, SketchUp, Lumion i Canva, opracowano analizy przyrodniczo-kulturowe miejscowości objętych opracowaniem (Zagórz, Gwoźnica Dolna). W oparciu o badania terenowe realizowane w 2023 roku zidentyfikowano i opisano obiekty kulturowe oraz wybitne postacie stanowiące ważny element potencjału turystycznego dopełnianego przez przyrodnicze sąsiedztwo. Zakres opracowania rozszerzono również o analizę struktury zabudowy oraz dostępności komunikacyjnej.

W przypadku Zagórz analizy objęły także analizę widokową z terenu wytypowanego do opracowania projektowego. Jej podstawą było wykonanie fotografii obejmującej 180⁰, która została podzielona na sześć kolejnych planów widokowych, które następnie zostały poddane waloryzacji i wytycznym projektowym (por. rysunek 3).

3.3. Metody projektowe

W opracowaniu zastosowano metody projektowe właściwe dla architektury krajobrazu ze szczególnym uwzględnieniem teorii wnętrza architektoniczno-krajobrazowych sformułowanej przez prof. J. Bogdanowskiego (1976). Na jej pod-

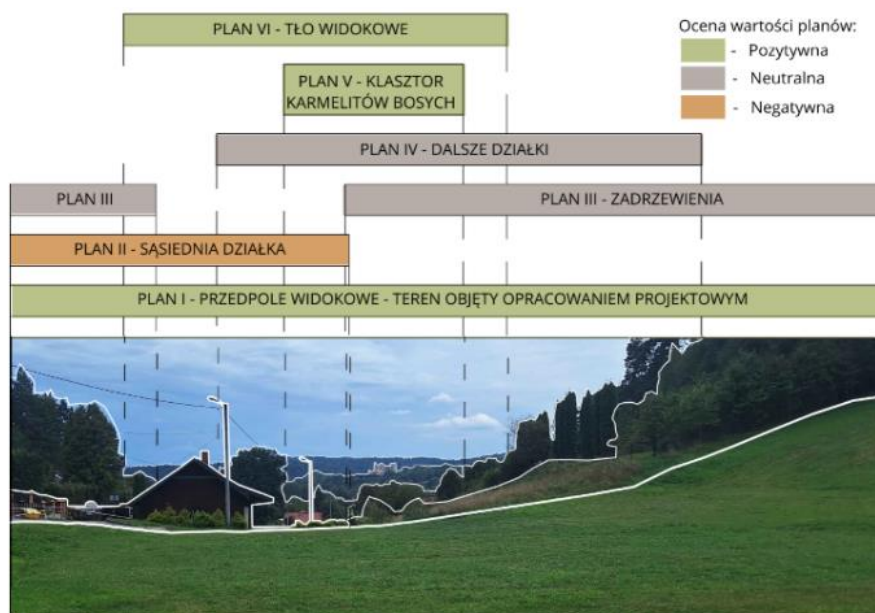

Gmina Niebylec, w której jest położona Gwoźnica Dolna, to obszar o wyraźnie rolniczym i wiejskim charakterze, cechujący się mozaiką lasów, pól uprawnych oraz tradycyjną, rozproszoną zabudową. Gwoźnica Dolna stanowi przykład wsi z dobrze zachowanym, tradycyjnym krajobrazem wiejskim, w którym rolnictwo wciąż odgrywa istotną rolę w strukturze przestrzennej, gospodarczej, społecznej oraz ma istotny wpływ na zachowanie tożsamości krajobrazu. Miejscowość jest objęta ochroną w ramach Hyżeńsko-Gwoźnickiego Obszaru Chronionego Krajobrazu. Na jej terenie znajdują się także obiekty o znaczeniu kulturowym, takie jak dworek z 1908 roku (obecnie pełniący funkcję szkoły podstawowej), przydrożna kapliczka oraz liczne przykłady drewnianego budownictwa ludowego będące świadectwem lokalnych tradycji architektonicznych. Wieś jest także znana jako miejsce urodzenia i wychowania jednego z twórców Awangardy Krakowskiej, poety i eseisty Juliana Przybosia, co nadaje jej dodatkowego znaczenia kulturowego i stwarza potencjał dla rozwoju działań o charakterze edukacyjno-turystycznym. To właśnie postać poety – pamięć o jego osobie, twórczości, duma z dokonanych, ponadlokalnych osiągnięć, wydają się szczególnie wyróżniać Gwoźnicę na tle gminy, powiatu i województwa. Nie ma to jednak obecnie odzwierciedlenia w krajobrazie wsi. A jednak zachowany rodzinny dom Juliana Przybosia otoczony rozległym ogrodem stanowi niedoceniony potencjał umożliwiający kreowanie miejsca szczególnie, o znaczącym potencjale turystycznym.

Zagórz to miejsce o dużym potencjale turystycznym, łączące bogactwo zabytków i przyrody. Miasto i jego okolice oferują liczne atrakcje przyrodnicze: górskie krajobrazy, rozległe lasy i obszary chronione, m.in. trzy tereny Natura 2000, Ciśniańsko-Wetliński Park Krajobrazowy, Rezerwat Przełom Oślawy pod Mokrem, użytki ekologiczne i pomniki przyrody, takie jak np. dąb „Staruszek”. Tereny te chronią unikalne gatunki roślin i zwierząt, m.in. przetacznika ząbkowanego – rośliny o bardzo ograniczonym zasięgu występowania – oraz orła krzykliwego, jednego z najrzadszych ptaków drapieżnych w Polsce. Położenie Zagórza u podnóża Bieszczadów, nad rzeką Oslawą czyni z niego ważny węzeł komunikacyjny regionu – przez miejscowość prowadzą linie kolejowe i drogi biegnące w głąb Bieszczad. Zagórz może się poszczycić bogatą historią sięgającą XIV wieku. Od wieków pełnił funkcję lokalnego ośrodka handlowego i administracyjnego, a także centrum religijnego i kulturalnego. Najcenniejszym zabytkiem miasta są ruiny klasztoru oo. karmelitów bosych z VIII wieku, położone na wzgórzu Mariemont, przyciągające turystów i pielgrzymów z całej Polski. Na szlaku prowadzącym na ruiny powstała oryginalna droga krzyżowa wykonana przez lokalnych artystów. Znaczenie klasztornych ruin determinuje turystyczny wymiar

Zagórza, zawężając go do tego jednego obiektu. Tymczasem miasteczko posiada także inne specyficzności, m.in. opuszczone tereny sportowe towarzyszące kompleksowi skoczni narciarskich Zakucie wybudowanemu w 1952 roku. Teren ten posiada wysoki potencjał do kształtowania wielofunkcyjnej przestrzeni rekreacyjnej, tym bardziej że posiada powiązania widokowe z ruinami klasztoru oo. karmelitów bosych.

W ramach analizy widokowej wykonanej w Zagórzu (por. rysunek 3) pozytywnie oceniono pierwszy plan widokowy obejmujący rozległy trawiasty obszar stanowiący przedpole widokowe dla kluczowych elementów panoramy, jakim jest najbardziej charakterystyczny dla Zagórza obiekt – widok na ruiny klasztoru oo. karmelitów bosych. Plany zadrzewień oraz dalsze działki zwartościowano neutralnie. Negatywnie oceniono teren sąsiedniej działki (drugi plan widokowy) z widocznym budynkiem, infrastrukturą i fragmentem drogi dojazdowej. Aby zachować wysokie wartości widokowe, zaplanowano podkreślenie otwartego przedpola i ekspozycji ruin klasztoru oo. karmelitów bosych. W celu poprawy fragmentów widoku o niższej atrakcyjności przewidziano nasadzenia róż maskujące niepożądane elementy.

Rysunek 3. Analiza panoramy widokowej na ruiny oo. klasztoru karmelitów bosych

Źródło: Opracowanie własne.

Analizy miejscowości Zagórze i Gwoźnicy Dolnej pozwalają uchwycić relacje między dziedzictwem kulturowym, krajobrazem a tożsamością lokalnej społeczności, które stwarzają możliwość wykreowania lokalnej oferty turystycznej.

4.2. Koncepcje kształtowania przestrzeni turystycznych

4.2.1. Park pamięci poety Juliana Przybosa w Gwoźnicy Dolnej – koncepcja projektowa

Postać i twórczość poety Juliana Przybosa stały się motywem przewodnim ukształtowania przestrzeni atrakcyjnej turystycznie, odwołującej się do lokalnych osobliwości. Teren opracowania obejmuje opuszczoną rodzinną działkę Przybosiów. Jedynym istniejącym obecnie upamiętnieniem postaci poety jest skromny pomnik. Na działce znajdują się zapomniane obiekty: ceglany rodzinny dom, studnia, piwnica, budynek gospodarczy oraz malownicza łąka z soliterowym drzewem. Całość ma powierzchnię około 2,25 ha, z czego 0,8 ha objęto koncepcją projektową. Celem założenia jest przekształcenie tego miejsca w przestrzeń upamiętniającą twórczość poety oraz stworzenie atrakcyjnej przestrzeni spotkań, edukacji i wypoczynku wpisanej w lokalny krajobraz.

W ramach projektu zaplanowano rewitalizację istniejących obiektów – przekształcenie domu w muzeum Juliana Przybosa, budynku gospodarczego w izbę tradycyjnych maszyn i narzędzi, renowację pomnika, studni i piwnicy. Teren otoczono lekkim, tradycyjnym ogrodzeniem. Całość podzielono na pięć stref funkcjonalnych połączonych siecią swobodnych ścieżek oraz dydaktyczną ścieżką literacką prezentującą dzieła poety w formie rzeźb i tablic edukacyjnych.

Strefa wejściowa rozpoczyna się pergolą porośniętą różą pnącą. Strefa rekreacyjno-edukacyjna – największa w założeniu – skupia się wokół kamiennej książki z informacjami o Przybosiu. Uzupełniają ją stalowe elementy i instalacja świetlna z literackim motywem. Strefa dla dzieci to plac zabaw z elementami z drewna i wikliny, wzbogacony o łąkę kwiatną przyciągającą motyle. Strefa pamięci obejmuje odnowiony pomnik i ławki widokowe zachęcające do refleksji. Strefa muzealna – zlokalizowana przy dawnym domu – oferuje miejsca wypoczynku oraz elementy wspierające lokalną bioróżnorodność: budki lęgowe, domki dla owadów i pnąca.

Projekt łączy wartości kulturowe, przyrodnicze i społeczne, tworząc wielofunkcyjną przestrzeń upamiętnienia i edukacji w duchu lokalnej tożsamości (por. rysunek 4).

Rysunek 4. Park pamięci poety Juliana Przybosa w Gwoźnicy Dolnej
– koncepcja projektowa

Źródło: Opracowanie własne.

4.2.2. Projekt zagospodarowania terenu przy kompleksie skoczni narciarskich „Zakucie” w Zagórz

Zaniechane tereny sportowe towarzyszące skoczniom narciarskim w Zagórz, których położenie koresponduje z ruinami klasztoru kamedułów, zostały wytypowane na obszar przeznaczony do metamorfozy mającej na celu zaaranżowanie wielofunkcyjnego obszaru atrakcyjnego dla każdej grupy wiekowej mieszkańców i turystów.

Teren opracowania podzielono na 4 strefy funkcjonalne. Pierwsza strefa – parkowa – to strefa rekreacyjna, która łączy funkcje relaksu i podziwiania pięknych widoków. Obejmuje ogród różany – stanowiący atrakcyjne przedpole dla zdefiniowanej w ramach analiz widokowych panoramy, tężnię solankową, za-

gajnik z hamakami, a także platformę widokową z widokiem na klasztor oo. karmelitów bosych (naczelny wyróżnik krajobrazu Zagórza). Druga strefa – wodna – to strefa, która skupia się na rekreacji i odpoczynku w otoczeniu wody. Centralnym elementem jest wodny plac zabaw w formie podwyższonego kanału z interaktywnymi elementami. Strefę uzupełniają dwie fontanny, kaskadowa i z dyszami w nawierzchni, oraz ozdobna rabata. Trzecia strefa – koncertowa – to strefa sprzyjająca budowaniu więzi społecznych. Jej centralnym elementem jest scena koncertowa umożliwiająca organizację lokalnych wydarzeń, otoczona przestrzenią do gromadzenia się ludzi. W pobliżu znajduje się część gastronomiczna z trzema budkami serwującymi jedzenie i napoje oraz stoliki i ławki. Czwarta strefa – sportowa – zachęca do aktywnego wypoczynku, oferując możliwości ruchu dla różnych grup wiekowych i poziomów sprawności. Znajduje się tu wielofunkcyjne boisko z torem biegowym oraz siłownia zewnętrzna z trzema urządzeniami wielofunkcyjnymi. Zaproponowana koncepcja przywraca opuszczonym terenom użytkowy charakter (por. rysunek 5) i pozwala rozszerzyć ofertę turystyczną Zagórza skupiającą się obecnie na klasztornych ruinach.

Rysunek 5. Projekt zagospodarowania terenu przy kompleksie skoczni narciarskich „Zakucie” w Zagórzu – koncepcja projektowa

Źródło: Opracowanie własne.

5. Dyskusja i wnioski

Przeprowadzone badania potwierdzają, że małe miasta oraz wsie mogą z powodzeniem stanowić przestrzeń dla rozwoju zrównoważonej turystyki (Poczta, 2013). Przykłady takich miejscowości, jak Zagórz czy Gwoźnica Dolna – objęte analizą przestrzenną i działaniem projektowym – ukazują potencjał tkwiący w lokalnym krajobrazie, unikalnym klimacie oraz dziedzictwie kulturowym, które coraz częściej są doceniane przez odwiedzających (Mokras-Grabowska, 2009). Projektowane przestrzenie obrazują transformację, która opiera się na świadomym akcentowaniu lokalnych wartości i tożsamości miejsca, zgodnie z ideą *genius loci* (Buczowska, 2012).

Choć część badaczy zwraca uwagę na postępującą degradację krajobrazów wiejskich i małomiasteczkowych, wynikającą z procesów urbanizacji (Bajwoluk, 2016), zaniku funkcji rolniczych (Wojewodziec, Musiał, 2018) czy migracji ludności (Celińska-Janowicz i in., 2010), przedstawione opracowanie wskazuje na możliwość przeciwdziałania tym negatywnym trendom poprzez działania projektowe oparte na lokalnych zasobach i wartościach.

Wnioski z przeprowadzonych analiz wskazują, że:

1. Promowanie lokalnych postaci historycznych i twórców, takich jak Julian Przyboś w Gwoźnicy Dolnej, może się stać punktem wyjścia do tworzenia oryginalnych produktów turystycznych, np. parków pamięci czy szlaków literackich.
2. Rewitalizacja zdegradowanych lub opuszczonych terenów zwiększa atrakcyjność turystyczną miejscowości, przyczyniając się jednocześnie do poprawy jakości przestrzeni publicznych i odbudowy lokalnej tożsamości.
3. Wprowadzenie rozwiązań krajobrazowych, uwzględniających lokalne walory widokowe, może znacząco wpłynąć na odbiór estetyczny miejsc i ich postrzeganą wartość przez użytkowników.
4. Ogólnie budowanie lokalnej oferty turystycznej w oparciu o tożsamość kulturową, krajobrazową i historyczną małych miejscowości tworzy warunki do powstawania unikalnych, autentycznych i konkurencyjnych produktów turystycznych, które odpowiadają na rosnące potrzeby odbiorców poszukujących alternatywnych form wypoczynku i doświadczeń.

Emilia Anna Strzelecka – studentka studiów magisterskich i absolwentka studiów inżynierskich architektury krajobrazu na Uniwersytecie Rzeszowskim. Jej zainteresowania skupiają się na kształtowaniu przestrzeni rekreacyjnych, integracji zieleni z obszarami zurbanizowanymi oraz tworzeniu funkcjonalnych układów zieleni dla mieszkańców. Aktywnie uczestniczy w działalności Koła Naukowego „Krajobrazy”.

Paulina Zofia Dziki – studentka studiów magisterskich architektury krajobrazu na Uniwersytecie Rzeszowskim, absolwentka studiów inżynierskich. Interesuje się projektowaniem zaniedbanych przestrzeni oraz tradycyjnymi formami natury i kultury. W swoich pracach chętnie łączy elementy tradycyjne z nowoczesnymi rozwiązaniami projektowymi. Aktywnie działa w Kole Naukowym „Krajobrazy” oraz w Ochotniczej Straży Pożarnej.

Karolina Agnieszka Bojarska – studentka architektury krajobrazu na Uniwersytecie Rzeszowskim. Interesuje się projektowaniem przestrzeni o geometrycznym, lekkim i lekko rustykalnym charakterze. W swoich realizacjach dąży do tworzenia układów harmonijnie łączących naturę z potrzebami człowieka. Aktywnie działa w Kole Naukowym „Krajobrazy”, rozwijając kompetencje projektowe oraz zainteresowania związane z kształtowaniem współczesnych przestrzeni krajobrazowych.

Agata Gajdek – architektka krajobrazu, absolwentka Politechniki Krakowskiej (2010). Od 2011 roku związana zawodowo z Uniwersytetem Rzeszowskim, gdzie kieruje Pracownią Architektury Krajobrazu, oraz kierunkiem architektura krajobrazu. Działalność naukową koncentruje na krajobrazie miejskim, sprawiedliwości środowiskowej, zielonej infrastrukturze oraz tradycyjnej drewnianej zabudowie i jej funkcjonowaniu we współczesnych strukturach urbanistycznych. Autorka licznych artykułów, monografii i rozdziałów naukowych.

Spis literatury

- Bajwoluk, T. (2016). Małe miasto i wieś – przemiany formy urbanistycznej. *Studia Ekonomiczne. Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach*, 279, 178–187. <https://bibliotekanauki.pl/articles/586394.pdf>
- Borcz, Z. (2005). Zmiany w krajobrazie wsi na przełomie XX i XXI wieku. *Architektura Krajobrazu*, 1–2, 4–9. <https://yadda.icm.edu.pl/baztech/element/bwmeta1.element.baztech-article-BAR0-0028-0041>
- Buczowska, K. (2012). Turysta kulturowy w poszukiwaniu genius loci. *Folia Turistica*, 26, 41–52. http://folia-turistica.awf.krakow.pl/attachments/article/430/FT_26_2012.pdf#page=41
- Celińska-Janowicz, D., Miszczuk, A., Płoszaj, A., Smętkowski, M. (2010). Aktualne problemy demograficzne regionu Polski wschodniej. *Raporty i analizy EUROREG*, 5. <https://open.icm.edu.pl/items/27465caf-f0f0-4e46-9669-e53b12888199>
- Dominiak, J. (2009). *Dostępność usług publicznych na terenie województwa wielkopolskiego*. Poznań: IGSEiGP, UAM. <https://www.umww.pl/artykuly/55886/pliki/1.dostepnoscuslugpublicznychnatereniewojewodztwawielkopolskiego.pdf>
- Flaszyńska, E. (2021). Mieszkańcy obszarów wiejskich – niewykorzystany potencjał siły roboczej w Polsce? *Wieś i Rolnictwo*, 4(193), 37–55. <https://doi.org/10.53098/wir042021/02>
- Gierańczyk, W. (2013). Walory przyrodnicze województwa kujawsko-pomorskiego jako podstawa rozwoju turystyki. *Acta Universitatis Lodzensis. Folia Geographica Socio-Oeconomica*, 13, 217–235. <https://dspace.uni.lodz.pl/handle/11089/4517>

- Kachniewska, M. (2011). Funkcja turystyczna jako determinanta jakości życia na wsi. *Folia Pomeranae Universitatis Technologiae Stetinensis, Oeconomica*, 288(64), 53–72. <https://cor.sgh.waw.pl/handle/20.500.12182/10.21005/oe>
- Kiniorska, I., Brambert, P. (2017). Rola turystyki kulturowej w rozwoju gmin województwa świętokrzyskiego. *Zeszyty Naukowe. Turystyka i Rekreacja*, 2(20) 75–89. https://www.researchgate.net/publication/323692878_Rola_turystyki_kulturowej_w_rozwoju_gmin_województwa_swietokrzyskiego
- Korealski, K. (2009). Ochrona i kształtowanie terenów rolniczych w systemie kreowania krajobrazu wiejskiego. *Infrastruktura i Ekologia Terenów Wiejskich*, 4, 5–20. <https://yadda.icm.edu.pl/agro/element/bwmeta1.element.dl-catalog-d4084d36-bc24-4b2a-a8c8-68637ea250d3>
- Kudłacz, M. (2013). Analiza potencjału gospodarczego małych miast położonych w strefie funkcjonalnego wpływu ośrodków metropolitalnych w Polsce. *Studia Ekonomiczne*, 144, 81–93. <https://bibliotekanauki.pl/articles/592335.pdf>
- Markowski, K. (2008). *Ekonomiczne aspekty migracji*. https://e.kul.pl/files/10246/public/Artykuly/Ekon_aspekty.pdf
- Marks-Bielska, R., Brodziński, Z. (2005). Procesy demograficzne na obszarach wiejskich w Polsce. *Zeszyty Problemowe Postępów Nauk Rolniczych*, 503, 227–236. <https://bibliotekanauki.pl/articles/794202.pdf>
- Mokras-Grabowska, J. (2009). Możliwości rozwoju turystyki kulturowej obszarów wiejskich w Polsce. *Turystyka Kulturowa*, 1, 14–31. <http://dx.doi.org/10.62875/tk.v1i0.189>
- Niedźwiecka-Filipiak, I. (2008). Przemiany przestrzenne małego miasta na przykładzie Prusic. *Prace Komisji Krajobrazu Kulturowego PTG*, 10, 96–103. <https://biblioteka.nauki.pl/articles/87533.pdf>
- Poczta, J. (2013). Wiejska turystyka kulturowa zgodna z paradygmatem zrównoważonego rozwoju. *Turystyka Kulturowa*, 4. <http://dx.doi.org/10.62875/tk.v4i0.197>
- Ślusarz, G., Cierpiął-Wolan, M., Gierczak-Korzeniowska, B., Uchman, J., Żegleń, P. (2019). *Potencjał turystyczny i jego wykorzystanie w latach 2014–2018 – ujęcie regionalne*. Urząd Statystyczny w Rzeszowie. <https://www.ur.edu.pl/files/ur/import/private/22/Ekonomia/Monografie/Potencjal-turystyczny.pdf>
- Walenia, A. (2009). Wybrane zagadnienia rozwoju rolnictwa na obszarach Polski Wschodniej. *Zeszyty Naukowe SGGW w Warszawie – Problemy Rolnictwa Światowego*, 9(24), 176–188. <https://doi.org/10.22630/PRS.2009.9.66>
- Wojewodzik, T., Musiał, W. (2018). Trwanie i upadek drobnych gospodarstw rolnych – zastosowanie analogii w naukach przyrodniczych i społecznych. *Wieś i Rolnictwo*, 3(180), 175–191. <https://doi.org/10.53098/wir032018/08>

Restoring the tourism potential of the landscape in villages and small towns based on local cultural and natural assets

Abstract: Villages and small towns constitute a distinctive Polish landscape, currently changing its functional, demographic and landscape numerical value. Many studies indicate the high tourism potential of these areas, based on natural, cultural, and historical values, as well as local traditions. The aim of the work is to provide opportunities for the development of research functions in two locations of the Podkarpackie Province, by designing a new space from characteristic to values and traditions. For the village, Gwoźnica Dolna, a concept of a memorial park for the poet Julian Przyboś was created. In the small town of Zagórz, neglected sports areas were transformed into an attractive space with four functional and compositional zones. Analyses and design works carried out on the wide possibilities of shaping cultural infrastructure in the areas of villages and small towns, from characteristic to identified characteristic places.

Keywords: cultural landscape, village, town, identity of the place, tourism potential.

JEL Classification: Z320, O13.

Dofinansowano ze środków Ministra Nauki w ramach Programu „Regionalna inicjatywa doskonałości”. Umowa nr RID/SP/0010/2024/1.